Dit is een iets gewijzigde versie van een artikel dat onder dezelfde titel eerder in Voluta 19(1) (2013) is verschenen.

Collectierekken in de mammoetcollectie

NATURALIS EN MIJN COLLECTIE

Vorig jaar stond in 'Voluta', het contactblad van de Werkgroep Geologie van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, een discussiestuk waarin aandacht werd gevraagd voor een dilemma (Nijhuis, 2012): Wat doe je met je collectie als je stopt met je hobby (waarom zou je?), als je oud en gebrekkig wordt (vervelend) of als je komt te overlijden (onvermijdelijk). Het artikel heeft de nodige discussie opgeleverd en was voor WPZ, WTKG en Naturalis mede de aanleiding om op 13 april 2013 een dag te organiseren rond het thema 'Wat kunnen Naturalis en amateurs voor elkaar betekenen?'. In het hier volgende stuk wordt op een rij gezet wat je met je collectie kunt doen als je er van af wilt of moet. Met name wordt ingegaan op wat er komt kijken bij een schenking aan Naturalis.

Er zijn tal van mogelijkheden om je collectie niet verloren te laten gaan. Een mooie manier is het doorgeven binnen de familie, als bijvoorbeeld een van je kinderen een eigen collectie heeft of samen met jou aan de 'familiecollectie' werkt. In gunstige gevallen kan een collectie dan van generatie op generatie worden overgedragen. Meestal zal dit hooguit één of twee generaties zijn.

Een andere mogelijkheid is om de collectie aan een andere verzamelaar te schenken. Dat zal over het algemeen een gevorderde verzamelaar zijn, want een beginner vertrouw je je collectie waarschijnlijk niet toe. Bovendien is het wellicht ook beter om geleidelijk te groeien als verzamelaar, en niet in een vroeg stadium overdonderd te worden met materiaal dat iemand in de loop van tientallen jaren bij elkaar heeft gebracht.

Schenken aan een museum is ook een goede optie, waar later in dit stuk verder op wordt ingegaan.

Aan een school of bezoekerscentrum schenken voldoet misschien niet aan de verwachtingen. Dergelijke instanties hebben eventueel belangstelling voor wat educatieve stukken, niet voor laden vol doosjes met schelpjes, muizenkiesjes en dergelijke.

Verkoop van een collectie of onderdelen daarvan is meestal alleen aan de orde bij heel bijzondere of gewilde stukken.

Als een collectie uit verschillende onderdelen bestaat is het natuurlijk ook een optie om haar aan verschillende personen of instanties te schenken.

SCHENKEN AAN EEN MUSEUM

Als je erover denkt om je geologische collectie aan een museum te schenken, dan zijn er veel mogelijk-

heden. In Nederland is er één groot museum (Naturalis in Leiden), zijn er enkele middelgrote (o.a. Het Natuurhistorisch Rotterdam, Natuurhistorisch Museum Maastricht) en vele kleinere, variërend van Natura Docet in Denekamp tot Dudley's Heritage Foundation Museum of Natural History in Waardenburg. Buiten de landsgrenzen zijn er uiteraard ook tal van musea die wellicht geïnteresseerd zijn.

Het is niet zo dat musea de aangeboden collecties altijd met open armen in ontvangst nemen. Veel middelgrote musea (gemeentelijk, provinciaal) hebben het financieel moeilijk. Er is weinig budget voor collectiebeheer en een aangeboden collectie kan dan niet of heel lastig worden verwerkt.

Een probleem waar veel musea mee zitten is dat de depotruimte vaak beperkt is. Ook dit is een reden om niet al het aangebodene aan te nemen. Verder moet het materiaal binnen de eigen collectie van het museum passen. Een mineralogisch museum zal waarschijnlijk nee zeggen als een verzameling fossiele botten wordt aangeboden.

Het is goed om voor ogen te houden dat er bij alle musea geen of heel weinig geld is voor aankoop. Alleen voor heel bijzondere stukken of collecties wordt budget vrijgemaakt. Schenking is de meest gebruikelijke manier om een collectie bij een museum onder te brengen.

NATURALIS ALS COLLECTIERESERVAAT

Naturalis Biodiversity Center in Leiden, kortweg Naturalis, heeft een lange historie. In 1820 werd 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie opgericht dat zich bezig hield met onderzoek en verzamelen op het gebied van zoölogie, paleontologie, geologie en mineralogie. In 1878 vond de splitsing plaats in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie (RMNH) en het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie (RGM), beiden gevestigd in Leiden. Gedurende de negentiende en de twintigste eeuw breidden de collecties van beide musea zich sterk uit door eigen onderzoek, ruil, aankoop en schenking. Vanaf eind jaren vijftig, maar met name in de jaren zeventig en tachtig, werden delen van diverse universitaire collecties opgenomen in de collectie van het RGM. Daaronder zijn die van de geologische instituten van Wageningen, Groningen, Leiden, Delft, Utrecht en Amsterdam (UvA).

Na ruim een eeuw naast elkaar te zijn opgetrokken vond in 1986 de fusie plaats tussen het RMNH en het RGM tot het Nationaal Natuurhistorisch Museum. In 1998 werd het publiekmuseum geopend en veranderde de naam in Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis.

Sinds die tijd zijn er nog vele collecties van allerlei formaat naar Leiden verhuisd. Zo is een deel van de collecties van de Rijks Geologische Dienst opgenomen, waaronder de mollusken, foraminiferen, ostracoden en zwerfstenen. Ook de collectie van het Artis Geologisch Museum is nu grotendeels in Leiden ondergebracht, evenals vele privécollecties.

In 2010 is een fusie tussen het Nationaal Herbarium Nederland, het Zoölogisch Museum Amsterdam en Naturalis begonnen. In 2013 is die organisatorisch afgerond. De omvang van de totale collectie werd door de fusie ruim verdubbeld en neemt nu (met naar schatting 37 miljoen objecten) een 5e plek in de wereld in. De paleontologische en geologische collecties bestaan uit ca. 4 miljoen objecten, waarbij aangetekend moet worden dat één object kan bestaan uit meerdere exemplaren.

NATURALIS EN PRIVÉCOLLECTIES

Naturalis heeft altijd belangstelling om nieuwe collecties op te nemen, maar niet zondermeer. Om een goede afweging te kunnen maken wat wel en wat niet wordt geaccepteerd is er een acquisitiebeleid ontwikkeld. Daarin is vastgelegd aan welke voorwaarden aangeboden materiaal moet voldoen. Een aantal belangrijke punten waarop wordt gelet is:

- Sluit de taxonomische groep aan bij de huidige collectie, of bij historisch of recent onderzoek binnen Naturalis?

- Sluit de geografie van het aangebodene aan bij de huidige collectie?

- Sluit de stratigrafische ouderdom aan bij de huidige collectie?

- Wat is de kwaliteit van de objecten?

- Wat is de kwaliteit van de vindplaats- en verzamelaarsgegevens?

Collectielade in de collectie Cenozoische mollusken

AUTEUR
RONALD POUWER

- Wat is de mate van bewerking van het materiaal?

- Wat is de kwaliteit van de determinaties?

- Wat is de kwaliteit van een eventueel bijbehorend registratiesysteem?

Een collectie hoeft niet persé op al deze punten hoog te scoren. Het is wel zo dat zorgvuldig verzamelen, etiketteren en bewerken tot een hoge score leiden en daardoor tot een eerdere acceptatie dan wanneer de collectie niet netjes bijeen is gebracht en verzorgd.

Voorwaarden van een schenker (bijvoorbeeld dat de collectie als een geheel moet worden bewaard) worden in principe niet gehonoreerd, op zeer uitzonderlijke gevallen na.

WERKWIJZE

Hoe gaat het schenken van een collectie in de praktijk in z'n werk?

Nadat de vraag is binnengekomen of we belangstelling zouden hebben voor een collectie zal eerst telefonisch of per e-mail meer informatie worden ingewonnen om een beter beeld te krijgen.. Als het een interessante collectie lijkt te zijn dan wordt door de betreffende collectiebeheerder – of eventueel onderzoeker – een bezoek gebracht aan de verzamelaar. De collectie wordt dan beoordeeld, waarbij op de al eerder genoemde punten wordt gelet. Ook wordt een schatting gemaakt van het aantal objecten waarover het gaat.

Meestal kan ter plekke al worden gezegd of de collectie interessant genoeg is om op te nemen in die van Naturalis. Is dat zeker of wellicht het geval, dan wordt op basis van de inventarisatie een rapport opgesteld. Bij twijfel wordt er nog eens goed nagedacht en met anderen overlegd of de collectie daadwerkelijk voor schenking zal worden voorgedragen. In het rapport wordt op basis van een aantal criteria ook de waarde van de collectie vastgelegd. Het aantal monsters of objecten, de compleetheid van de gegevens, de mate van sortering, determinatie en etikettering, de aanwezigheid van een database en de waarde van eventuele bijzondere stukken leveren hieraan elk een bijdrage.

Bij een positief oordeel van de rapporteur wordt het rapport naar de acquisitiecommissie van Naturalis gestuurd. Hierin zitten vertegenwoordigers van diverse disciplines, zowel collectiebeheerders als onderzoekers. De commissie beslist uiteindelijk of de schenking door kan gaan. Bij een positieve rapportage is dat over het algemeen een formaliteit, maar de acquisitiecommissie kan argumenten aandragen waarom de collectie niet wordt geaccepteerd of ze kan om meer informatie verzoeken.

Collectierekken met steppenwisentschedels

Er kan worden besloten om niet de hele collectie te aanvaarden, maar slechts een deel. Dat zal met name het geval zijn als er duidelijke delen in de collectie zijn aan te wijzen die niet interessant voor het instituut zijn. Als de minder interessante stukken verspreid door de collectie zitten dan zal de hele collectie worden aangenomen en dan kan de collectiebeheerder of de onderzoeker na schenking beslissen of bepaalde stukken alsnog worden afgestoten.

De schenker krijgt een schenkingsbrief, waarin wordt geschreven dat de collectie is geschonken aan de Staat der Nederlanden, dit omdat Naturalis de rijkscollectie van natuurhistorische objecten beheert. In de brief wordt ook de waarde van de geschonken collectie vermeld, een bedrag dat bij de belastingaangifte als schenking kan worden opgevoerd. Bij grote collecties die een flinke waarde vertegenwoordigen is er de mogelijkheid om van een notariële schenking gebruik te maken. Daarbij wordt de collectie over een periode van maximaal vijf jaar in jaarlijks gelijke delen formeel overgedragen aan Naturalis. Formeel, omdat de fysieke overdracht naar Leiden vaak in één keer gebeurt. Bij zo'n notariële schenking kan dus vijf jaar lang gebruik worden gemaakt van belastingaftrek.

EN DAARNA...

Eenmaal in Naturalis aangekomen wordt de collectie ontsmet, een standaardprocedure die voor al het binnenkomende materiaal geldt. Daarna kan het best een hele tijd duren voordat het materiaal in de al bestaande collectie is opgenomen. Inschrijven, etiketteren en in de standaarddoosjes overzetten kost heel veel tijd en ook andere werkzaamheden blijven doorgaan. Wel wordt ervoor gezorgd dat het materiaal zo goed mogelijk toegankelijk is, zodat het al snel beschikbaar komt voor onderzoek. Fraaie stukken zullen wellicht in een expositie worden opgenomen, maar dat is eerder uitzondering dan regel. Uiteindelijk zal een geschonken collectie integraal onderdeel uit gaan maken van de grote Naturalis-collectie. Zo blijft zij nog vele honderden jaren te raadplegen voor iedereen die er onderzoek aan wil doen. En dat geeft heel wat meer voldoening dan de gedachte dat de vuilnisman je met liefde opgebouwde collectie af zal voeren.

LITERATUUR

Nijhuis, H. (2012) Wat gebeurt er met mijn verzameling als...? *Voluta 18(1)*, 20-21